

Részletek Helen Büttner Czóbel Minkának írt leveleiből

Regényrészlet

NÉMETH VÁNYI KLÁRI

1891. november 5. Párizs

Kedves Kollégám!

Ehhez fogható boldogságban nemigen volt részem eddig. Különös érzés kerít hatalmába mindig, ha a Champs de Mars magyar ökreit hosszan elnézem. Az én ecsetem vonási őrzik Forgách gróf páratlan jószágait. Képem egyre többek méltatják! Látni vélem Kollégám, mint osztozik örömben, Forgách gróf is kihúzhatja magát velem nem vall szégyent!

Az otthoniakat üdvözlöm, de legkivált Magát. Remélhetek, hogy jön? Remélhetek, hogy megnézi a magyar ökröket?!

Bob

1892. Dolha Nagy – Kicseráni július. 20. Zárt levelezőlap

Kedves Kollégám!

Kérde, miért van életemnek annyi rejtett szála? A nyári szezont együtt töltöttük, hát még sem volt elegendő, hogy kibogozza? Tán, mert mindig Justh járt az eszébe?! Úgy is van rendjén!

Kollégám, egyre jobban érzem, hogy Maga Őrangyalommá vált, az

Őrangyal előtt vannak-é titkok? Akarjuk-é mi gyarló lelkek az Őrangyal közelségét?! Maga azt mondja, senkim sincsen, legalább azt ki Angyala kíván lenni ne üldözze el!

Vagy tán anyámmá lett, hogy ne maradjak még sem idegenbe szakadt árva? Annak végképp örülök, kivált, mert szép, fiatal és előkelő, ha az anyám ilyen, én sem maradhatok alább?! Egy anyának kell a legjobban ösmerni gyermekét, vagy tán tévednék?!

Ha ösmer nem fog faggatni többé, faggatózás helyett inkább hallgat, akkor majd sok mindent megért, Helent is és Bobot is, higgyen nekem!

Legyen Bob iránt türelemmel, és kevesebbet csevegjen Helennel, őt hagyja László grófra.

Az asszonyok és az erdőkerülő Miter minden nap eljönnek. Fonott vesszőkosarakban a hátukon, cipelik az áfonyát meg a gombát. Sokat vagyok az erdőn és keveset Dolhán.. Lenyűgöznek a Mármárosi havasok. Születtek képek, éles kontúrokkal. A gróf visszatért hozzám, fent vett szállást a kicseráni vadászlakban, furcsa mód kerüli a kastélyt. Bobby kutya örömmel dörgölődzik csizmájához, Helen határtalan boldog.

Magát mindkettő szívből üdvözlí!

1892. Dolha Nagy – Kicseráni augusztus 12.

Kedves Kollégám!

Egész elkapott a vándorlási kedv, hosszú sétákat teszek a vadonba, olykor csak napnyugtakor térek vissza Dolhára, a kastélyba. Ezek a mármárosi, szelíd, istenfélő, oroszok megbájoltak. Két napja is van annak, hogy Sugatagban a bányászokról tanulmány rajzokat csináltam. Kísérőmnek ajánlkozott közülük kettő, nagy öröömre egyikük szász volt, nem is tudja Kollégám, milyen boldogság töltött el, hogy német szót hallok. Elmagyarázták, hogyan jutunk a Gábor bányához, majd megtudakoltam tőlük, merre lelem a Boszorkány tavat. Azt beszélik az itteniek, hogy a beomlott bányákból születtek a sós vízű tavak. A Boszorkány tó is efféle csodája a Naturának..

Két csendőrrel is találkoztam az erdőn, egyikőjük urasan megjegyezte

„A művész úrfi helyében nem csálingóznék magamban erre, könnyen megeshet, hogy elkeveredik a cigánytáborba, azt jól megvacsorálják a húsát, úgyis mindig úri ficsúrokra fáj a foguk a füstösöknek!” A festőállványom láttán kezdtek el szurkálódni, de csak legyintettem, majd

megmutattam nekik a pisztolyomat. „Hát ha olyan biztos az úrfi, de ahogy így elnézem inkább csak napszámra pacsmagol, mint lú!” – gúnyolódtak. Erre megharagudtam, mondtam nekik, hogy Vay Ábrahám méltósága nem véletlen főispánja Máramaros vármegyének, tesz ő arról, hogy rend legyen. Magam, pedig nem egyszer vendégeskedtem Czóbel kisasszonynál, akinek Vay Evelyn grófnő méltósága, a mamája. Mostan épp neki pacsmagolok egy új képet! Megemlítettem még Forgácht is, csak, hogy elmenjen a kedvük a cívodástúl!

Faggattam Dolhán Áron zsidót, petróleum szagú kis boltjában, ő meg az asszonyokat ugyan mi igaz, ezekből a rémregékből. Hátborzongató históriáknak lehettem a fültanúja, már amennyire a zsidó rontott németjéből kibogoztam, hisz szolgálatomba szegődött és élénken közbenjárt értem a ruszin asszonyoknál. Nem adok egy kutya zsidó szavára, sem a fehérnép csárogására, hisz megtanította nekem László gróf, hogy a zsidó meg az asszonyok szavára sose adjak, de oly jó elhinnem mégis, hogy Haramiáktól hemzseg a Máramaros összes erdeje, cigányok vernek tanyán minden szikla mögött, megveszekedettebbek a kölykit féltő anya medvénel, meg a kiéhezett farkas csordánál. A nép ajka, ahogy Maga nevezi, Kollégám kiapadhatatlan kincsestár. Nem győzők betelni vele. Tudja nagy befolyással bírnak a magamfajta piktorokra a vadon lázas képzelgései. Kalandvagyat ébresztenek bennem és egy percig sincs nyugovásom ezen a babonás vidéken. Valamennyi hegycsúcsra fel akarok hágni, minden rejtekbe be szeretnék látni! A legtökéletesebb képeim születnek most. Nem vagyok műteremhez kötve, tudja milyen felszabadítóan hat ez rám. Nélkülözhetem végre a mesterséges világítást, aminek élvezője vagyok, mind Mándokon, mind Tuzséron és Kartalon egyaránt. De mennyire nem hiányzik mindez most nekem.

Ez a vidék valóban gyógyít, Kollégám. Maga tudja, hol üdülök fel igazán. Nem szorít a határ, a megrendelők sürgetése, a művészetnek élhetek és hiszi, hogy csak Maga után vágyódom, néha estefelé, ilyenkor szoktunk kart karban sétálni még egyet mielőtt nyugovóra térünk. Hiányzik nekem ez a kis rituálénk, de majd csak látom újra, gyönyörűségét leli majd képeimben!

Szívből üdvözli, a máramarosi erdők illatát küldi és ezt a szerény, kevés igényű sárga virágot, mely erre oly gyakori

Bob

Emma és a Mamája jó egészségnek örvend?
Halad-é kettőjük dolga Justhtal?

1892. Dolha Nagy – Kicseráni augusztus 24.

Kedves Kollégám!

Tudja-e, hogy itt minden egészen olyan, ahogyan azt a Hafiában tollára vette. Forgách gróf magával hozta ide a vadonba, órákat időz vele a kastély hátsó teraszán rendkívül büszke, hogy neki ajánlotta a regényt. Pár napja oda hagyta a vadászlakot, bejött Dolhára. Minduntalan arról akar megbizonyosodni, vajon felismerik-e az ő alakját azok a finnyás kisasszonyok a kényes pesti szalonokban? Tudja mennyit derülök rajta? Forgách a literátor?! Ám, a maga szavai Kollégám, még is csak elvonják a figyelmét a legújabb tenyészménekről, meg a borzderes, hucul szarvasmarháról, amelyiken egészen hátrafele áll a szarva, és amelyikből itt egész csordákat terelnek.

Mostanában ismét együtt lovagolunk a gróffal. A lovaglás valósággal megújítja a művészetemet. A nyeregből egész másként látom a tájat, új perspektíva nyílik meg előttem. Lóhátról gyorsabban és élénkebben látni a természet azon arcát, amely a vándor elől elrejtőzik. Ezek a tanulmánylovaglások olyan erővel hatnak rám, hogy a kastélyba érkezve nem győzöm használni a pasztelt. László gróf unszol, hogy térjek vissza vele Mándokra, mert szeretné megörökíttetni a ménese ékességét, a War Hornt, a legújabb sötétpej angol telivérjét.

A napokban a bányászfalvakon túl mentem, egy ájtatos Vászillyal tévedtem egybe. Kullogott mellettem, botjának dőlve, majd egy idő után erővel kivette kezemből az állványt és hurcolta mellettem. Tudja hová vezetett végül? Valami ikonfestő remetéhez. Lenyűgözött a reszkető fejű öregember, ahogy a ruszin templomok is lenyűgöznek. Alacsony mennyezetükkel, azokkal a naiv mégis magasztos ábrákkal, meg a csergébe bugyolált Szűz Máriákkal. Sokáig magammal viszem ezeknek az ortodox szenteknek az ábrázatját. Tudja min csodálkoztam el legjobban, hogy az ikonokról, meg a famennyezetekről vissza néző istenképmásoknak egészen olyan az ábrázata, mint ezeknek a hegyi ruszinoknak. Mitől olyan mindegyik, mint az ortodox krisztusok?

Megmondja nekem, Kollégám? Miternek is ilyen ábrázata volt? Felkerestem a dolhai temetőt, de nem leltem meg a sírt. Kissé csalódottan tértem meg a kastélyba, a Gróf estére felvidított!

Majd, ha itt lesz Kollégám, megmutatja nekem az elátkozott szerelmesek sírját?

Ezt a kis vázlatot küldöm, örömeimet leltem a hosszú tutajokba, az izmos legényekben. Kollégám, milyen nagy utat tesz meg a só, mit kell kiállnia,

míg a lustán nyújtózkodó Alföldre ér. A másik rajzon a híres borzderes marhát találja.

Bob

Utánam küldi Kollégám a maradék pasztelleket, lassan megfogyatkozik az itteni készletem, a veres Áron zsidó boltjában meg az ócska grafiton kívül semmit nem talállok.

1892. Dolha Nagy – Kicszeráni szeptember 10.

Kedves Kollégám,

Lebenitát, a medvetáncoltató cigány gyönyörű leányát el nem feledhetem! Elsőnek akkor akadt meg a szemem ezen az ében Vénuszon, mikor egy hajnalon a gróf hálójának ablakán penderedett ki. Mindössze egy vékony kis pendely takarta. Valósággal megbabonázott. Olyan tökéletes volt, olyan ragyogó, ahogy riadt vadként szaladt a harmatosan csillogó pázsiton. László gróf nem csak vadkanra meg szarvasra lő, igaz-e, Kollégám?!

Minden hajnalban fönt voltam és lestem a lányra, de nyoma veszett, mígnem a gróf egy délutáni lovaglás során megkérdezte, hogy még mindig vágyom-e szabadban játszó medvéket festeni? Kollégám, tudja milyen régóta szerettem volna tanulmányozni saját életterükben, az ember béklyóitól ment robusztos, fenséges állatokat.

László gróf félig tréfálkozva megjegyezte „Tudomásomra adták a csendőr urak, hogy a Művész önagysága kedvére kóborol a rengetegben, keresi a vándor cigányokat. Hát a félelmetes mármárosi cigánytanyákon akadna –e megfelelő modell az ecsetjének? Maga Bobby kutyám, előkelő bordélyokban szerezte az anatómiai tapasztalatait, kíváncsi vagyok megállja-e a helyét ezek között a füstös vadak közt is? Tudnak-e újat mutatni egy ilyen feslett Piktorínának? Ha Warn Hornra nem volt gusztsusa, tán lesz egy éjsötét kancára, he?!” – évődött Forgách, velem mindig eképp évődik.

Az éjsötét kancát Lebenitának hívták. Füst szaga volt. Napközben a tábortűz körül foglalatoskodott kavargatta a nagy kondért, hogy mi főtt benne magam sem tudom, sose mertem megkóstolni, pedig kínáltak, talán elhullt állat, a cigányok kedvüket lelték az ételben. László gróf meg éjjelenként a lányba. Ez a füst nem facsarta az orromat. Az első nap Forgách velem maradt. Úgy járt kelt a züllött sereg között, mintha kapitányuk volna. Azok rettegtek tőle. A gróf meg-meg villantotta pisztolyát és a levegőt

vagdalta lovagló ostorával. A cigányok közül néhányan értették a magyar szót.

Kollégám, a táborban teljes életnagyságban, szabadon cammogó medvét láttam. Egy rozzant, cigány idomította olyannak, hogy szépen megtúrta az ember közelségét. Igaz eleinte borzadtam a hatalmas állattól, nem igen mentem a közelébe, de mikor megbizonyosodtam róla, hogy felettébb jámbor legyőztem félelmemet. A Szigeti vásárra hordja be a cigány, ott mutatványoznak. Forgách gróf úgy mondta, hogy ez a vén kanboszorkány érti az állatok beszédjét és megegyeztek a medvével, Zindeloval, hogy így szereznek maguknak megélhetést.

A mindenféle színes rongyba csavarodott csonka-bonka, és torzszülött nyomorultakból álló hordarajongással csüngötte Kanboszorkán, lestem minden szavát.. Ezek jártak széjjel a Mármarosokba, bementek Szigetre, Dolhára, Bocskóra, de némelykor egészen Szatmárig lemerészkedtek, különleges és bizzarr mutatványaikkal. Zindeloval a Kanboszorka közbenjárására a második napon megbarátkoztam. László gróf visszafészkelte magát a vadászházba ahová én is követtem. Odahagytam a dolhai kastélyt. A cigány táborból napnyugta előtt térünk meg.

Legalább száz rajzot készítettem a jámbor állatról. A tökéletes pillanatra lestem. Tudom kedves Kollégám, Pesten sokat időztünk együtt az állatkertben a medvék előtt, csináltam is rajzokat, de nem lettek tökéletesek. Zindelót rajzolni merőben más volt.

A Kanboszorkát Lebeníta Tatának szólította. Alkonyatkor már hárman hagytuk el a tábor. Forgách maga mögé ültetette Lebenítát. „Szép a pina, ha fekete, az Isten úgy teremtette!” – kurjongatott László gróf és a levegőbe lödőzött pisztolyával! Lebeníta szótlan volt, Forgách mellett elfelejtett beszélni, vagy tán nem is akart, úgysem értettük volna. A kastélyba mentek, én a vadászlakba tértem.

„Ej micsoda szurtos cseléd ez, micsoda kanca!” másnap ettől zengett a kastély. Az asszonyok fecsegték el nekem, mikor felhozták a tiszta öltözetet. „A gróf úr ádámkosztümben kergette azt a félkegyelmű, retkes lábú, cigány kurvát, higgye meg Boby méltósága. Az meg riszálta a farát, kellette a micsodáját! Táncosné, ha! A sajátját adta el az a rongy kanboszorkány!” – Kató lángvörös orcával magyarázta nekem, mint mulatott Forgách. De, hisz kollégám, én jól ismerem a bolondériáját!

A Kanboszorkány elégedett lehetett a fizetséggel, mert minden alkalommal úgy hajbókolt László grófnak, mintha az maga volna a Teremtő Úristen!

Már vártam mikor hivat magához a gróf, tudtam mi fog következni. Lebenítát könnyű volt festeni, nem röstellte a mezíttelenségét. Tudja

mennyire örültem, ezeknek a pásztoróráknak. Kollégám, bizonyára nem ismeretlen maga előtt Szulamit, ez a cigány leány, hajszálla olyan, mint a hebius Salamon fekete ágyasa. Ahogy elkészültem a képpel, oda intettem a lányt, aki szótlanul nézte magát egyszerre felém fordult és megcsókolt. A többi rajzról nem teszek említést. Forgách van rajtuk, amint lovagolja az éjsötét kancát.

Kollégám, csókolta-e már Justh, ha igen Maga is tudja, hogy azt nem lehet egy könnyen elfeledni. Forgách marcangolását könnyen feledem, de ennek a Lebenítának a puha ajkait aligha! Kartalra menekülök a szerelem elől, nélkülem kezdi majd a vadász szezont, a ruszin szeretők sírját sem fogom látni egyhamar, de ne búsuljon Maga mindég az eszemben jár.

Ebben az idényben szüksége lesz majd egy új patrontáskára, hisz nem foghatja a patront pusztá kezébe. Minderre gondom lesz. A vadászati jegyét Anarcson ne feledje! Küldök itt Kollégám egy koliét, Forgách akasztotta a nyakamba, így fejezte ki tetszését a festmény, meg a rajzok iránt. Annak a vadkannak az agyarából készíttette, melyet két éve lőtt, és mely igen nagy szenzációnak számított. Tán magának Forgáchnak is ilyen agyari vannak?! Viselje helyettem Kollégám, remélem szerencsét hoz majd! Én nem ékesítem magam senkinek a kedvéért!

Bob

1892. Kartal október 8.

Kedves Kollégám,

Igazán örülök, hogy jól mulat és nem untatja a társaság. A legkivált mégis az tölt el örömmel, hogy sorra járja mindazokat a helyeket, melyeket számtalanszor megemlegettem leveleimben.

Hja, a cigánytábort hiába is keresi! Ősz beálltával Szigethez mind közelebb-közelebb mennek, a biztosabb megélhetés hajtja őket. Azon kivált derültem, hogy Forgách szóvá tette a koliét, jól megfelelt a méltóságos úrnak Kollégám, valóban azon oknál fogva ajándékoztam Magának, hogy sikerrel járjon a Hubertuson. Valóban a vadkan agyara egy megtermett füttyköst formáz, Magának remek szeme van az efféle tréfákhoz. A gróf férfiasságát dicséri ez is!

Mielőtt lepihenek teszek egy sétát a kartali parkban, de kevésbé vígasztal a Mármárosok után. Panaszra nincs okom, Maga tudja, hogy a kartali

műtermem az egyike a legtökéletesebbeknek. Semmi sem pótolhatja az északi fekvést, a hatalmas ablakokon csak úgy dől befelé a természetes fény. Hiába győzködtem László grófot és Salamon méltóságát, hogy a színeket teljes valójukban nem segíti a mesterséges világítás, az elektromos fények nem kedveznek egy-egy beállításnak! A konok fajtából valók, ha nekik jó szolgálatot tesz az elektromos világítás, miért ellenkezem?! Micsoda úri hívságok mindezek!

A Mármárosokban nem voltam híján a természetes fénynek, ahogy a tökéletes szépségnek sem! Ne rója fel nekem Kollégám, Lebenítát a Szigeti Szulamitot vétekként! Én őbenne a szépséget szerettem, a Teremtő tökéletes alkotását. Megfestettem égszín palástban, Kollégám, ágostai lévén, kétszeres bűnt követtem el. Egy züllött cigányleánról mintáztam meg Isten anyját, Szűz Máriát, holott az én hitem elutasítja a pápisták istenanya kultuszát! Kollégám, de hisz Maga ki vallásában buzgolkodó, az Evangéliumokat jól ismeri, bizonyára tudja hogy Mária Magdaléna is rossz nő volt, még is kegyelmet talált. Tán Lebenítának is adatik kegyelem?

Mondja a szépség múlandó, hisz jó tudom, ám Lebeníta szépsége örök marad a vásznamen. Ez az igazi Amor Sanctus, mely által a Teremtőt imádom a teremtményében!

Mostanság csak ritkán csibukozom, nyomja valami a tudómet, pedig a mármárosi levegő balzsam volt minden testi nyavalyámra. Remélem Justh vígad és győzedelmeskedik erőtlenségén!

Ne feledkezzen meg Bobról Kollégám még a legharsányabb Hubertusokon is jussak eszébe és szívja magába helyettem is azt a páratlan vidéket.

Gyűjtik-e már a gombát az asszonyok? Az esős őszi időben egész sereggel teremnek az erdőn.

Bob

